

Het belang van burgerschapsvorming

De WEB (Wet Educatie en Beroepsonderwijs) legt sinds 1996 vast dat het mbo zijn studenten niet alleen voorbereidt op het uitoefenen van een toekomstig beroep, maar ook op deelname aan de maatschappij. Burgerschapsvorming in het mbo bestaat dus inmiddels ruim twintig jaar. Hoewel deze verplichting in de afgelopen jaren diverse keren is geëxpliciteerd, blijft er bij docenten en opleidingen behoefte bestaan aan duidelijkheid over de invulling van deze opdracht.

Uit het rapport 'Burgerschap op school' dat de Inspectie van het Onderwijs in december 2016 uitbracht, valt op te maken dat het onderwijs weliswaar voldoet aan zijn wettelijke opdracht, maar dat er nog een wereld te winnen valt. Het onderzoek dat tot het rapport leidde, werd niet alleen in het mbo maar ook in het primair en voortgezet onderwijs uitgevoerd. De auteurs constateren dat er grote verschillen zijn in de manier waarop scholen aandacht besteden aan burgerschap, maar er zijn ook overeenkomsten: Er is zelden sprake van een overkoepelende visie en/of van leerdoelen die zijn vastgesteld. Het mbo komt er wat dat betreft nog het beste vanaf. Ook daar bestaan er zelden afspraken over globale of algemene leerdoelen, maar 60% van de

respondenten geeft aan dat er binnen hun opleiding wel gespecificeerde leerdoelen voor leerjaren en/of leergebieden zijn uitgewerkt.

Gedeelde visie en leerdoelen ontbreken

In tegenstelling tot het primair onderwijs en voortgezet onderwijs, krijgt burgerschapsvorming in het mbo vaak een aparte plek binnen het onderwijs, meestal in combinatie met loopbaanbegeleiding (LOB). De docenten die uitvoering geven aan deze taak doen dat naast de lessen die zij verzorgen in hun eigenlijke vak. Zij hebben uiteraard

verschillende studies als achtergrond – er bestaat immers geen opleiding voor docent burgerschap – en geven elk naar eigen inzicht invulling aan burgerschapsvorming. Over het al dan niet gekwalificeerd zijn van de docenten is al jarenlang een discussie gaande. Hogeschool Windesheim biedt mbo-docenten de mogelijkheid zich verder te bekwamen in het geven van burgerschapsonderwijs door de bijscholing expertdocent burgerschap.

De omschrijving van de opdracht aan de mbo-opleidingen is ondanks het feit dat hij de afgelopen jaren diverse keren is herzien, nog steeds heel ruim en voor verschillende interpretaties vatbaar. Het Netwerk Burgerschap probeert een helpende hand te bieden, onder andere door bijeenkomsten te organiseren, nieuwsbrieven uit te brengen en de handreiking kritische denkvaardigheden te publiceren. Uit de reactie van beide verantwoordelijke bewindslieden (minister Jet Bussemaker en staatssecretaris Sander Dekker) op het kritische Inspectierapport valt op te maken dat er in de komende tijd nog harder gewerkt wordt om docenten houvast te bieden.

Vier dimensies van het vak

Voorlopig moet het mbo het echter nog doen met de richtlijnen die uit 2011 dateren. Daarin worden de volgende vier dimensies onderscheiden:

1. **De politiek-juridische dimensie**
bereidheid en vermogen om deel te nemen aan politieke besluitvorming.
2. **De economische dimensie**
adequaat functioneren op de arbeidsmarkt en het verantwoord handelen op de consumptiemarkt
3. **De sociaal-maatschappelijke dimensie**
de bereidheid en het vermogen om deel uit te maken van de gemeenschap en daar een actieve bijdrage aan te leveren
4. **De vitaal burgerschap dimensie**
de bereidheid en het vermogen om te reflecteren op de eigen leefstijl en zorg te dragen voor de eigen vitaliteit.

Met ingang van het schooljaar 2016-2017 is daaraan toegevoegd dat het van belang is bij de studenten kritische denkvaardigheden te ontwikkelen. Zij moeten leren informatiebronnen op waarde te schatten en feiten en aannames van elkaar te onderscheiden.

Voor culturele instellingen en kunstenaars liggen er tal van kansen om een bijdrage te leveren aan de inhoudelijke vormgeving van de vier bovengenoemde dimensies en/of aan het ontwikkelen van een kritische houding.

Soms gebeurt dat ook, maar de kloof tussen de molochen van ROC's en de - meestal kleine - culturele organisaties is groot.

Vertegenwoordigers uit het culturele veld en uit de onderwijssector weten elkaar moeilijk te vinden, ook al omdat meestal niet bekend is wat beide werktorenen voor elkaar kunnen betekenen.

Aansluiten bij belevingswereld

Toch zoeken verschillende organisaties toenadering tot elkaar zodat steeds meer interessante projecten beschikbaar zijn die op een bijzondere en indringende wijze invulling geven aan het burgerschaps- onderwijs. Op de websites van het LKCA en van het Netwerk Burger- schap worden praktijkvoorbeelden beschreven. Daar lezen we bijvoor- beeld dat de dans- of theatergezel- schappen Drang, PlayBack, Dans in School en Theater AanZ al jarenlang interactieve voorstellingen voor het mbo produceren over thema's als homoseksualiteit, pesten, schulden- problematiek of radicalisering. In het Fort van de Democratie, het Humanity House of ProDemos kunnen mbo-studenten terecht om van alles te leren over politiek en democratie. En ook andere museale instellingen of culturele organisaties bieden graag hun diensten aan om in overleg met de docent een toe- gespitst programma te verzorgen. Zo wordt zoveel mogelijk aangeslo- ten bij de specifieke belangstelling van de groep studenten, daarnaast zijn er tal van zaken die passen

bij de belevingswereld van mbo- studenten en prima als start fungeren voor een relevant gesprek.

Stellen van goede vragen

De kern van burgerschapsvorming is veelal gericht op het voeren van een open gesprek met de studenten. 'Kennis begint met het stellen van een goede vraag', is de stelling waar- mee Foam Fotografiemuseum zijn mbo-aanbod afficheert. De geëxpo- seerde foto's vormen de aanleiding om met elkaar eerst goed te kijken en daarna van gedachten te wisse- len en te discussiëren.

Het Anne Frank Huis biedt een programma van twee uur over oorzaken en gevolgen van discrimi- natie. Samensteller en bedenker van het programma, Julia Sarbo: "We willen geen goede of foute meningen of antwoorden propa- geren, maar studenten met elkaar in gesprek laten gaan. Een docent zei eens: 'Een goede les burgerschap zorgt ervoor dat een leerling twee minuten nadentk voordat hij iets zegt'.

Met studenten van de opleidingen Zorg en Welzijn bespreken we bijvoorbeeld een casus van een Turkse man die in het ziekenhuis ligt en geen woord Nederlands spreekt. Je ziet hem en hebt vast meteen allerlei gedachten, maar hoe treed je hem tegemoet? 'Had ie maar Nederlands moeten leren', zeggen studenten dan vaak. 'Ja, maar jij bent toch de zorgverlener, jij moet proberen er iets van te maken', zeggen wij dan."

Uit bovenstaande voorbeelden blijkt hoe de lessen burgerschapsvorming, het aanleren van gedragsvaardigheden voor een juiste beroepshouding en culturele activiteiten elkaar aanvullen en versterken. Het Ministerie van OCW is van mening dat het onderwijs die belangrijke opdracht heeft ten aanzien van de sociale en maatschappelijke vorming van kinderen en jongeren. 'Goed burgerschapsonderwijs draagt eraan bij dat gedeelde waarden ons blijven verbinden, het houdt onze democratische rechtsstaat weerbaar en vormt kinderen en jongeren tot betrokken burgers', schrijven Bussemaker en Dekker op 7 februari 2017 aan de Tweede Kamer. Het is onwaarschijnlijk dat hun opvolgers daar anders over denken.

BRONNEN

Bussemaker, J., & Dekker, S. (2017). Versterking burgerschapsonderwijs. Brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van de minister en staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 7 februari 2017. Den Haag: Ministerie van OCW.

Holman, C. (2016). Burgerschap in het mbo. Groningen: Practoraat burgerschap Noorderpoort.

Inspectie van het Onderwijs (2016). Burgerschap op school. Een beschrijving van burgerschapsonderwijs en de maatschappelijke stage, december 2016.